

УДК 159.923

DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2019-35-158-167>

Гендерні особливості професійної компетентності майбутніх економістів

Васильченко О.М.

*Доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050) -81-333-46, e-mail: vasy14enko.olha@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2502-8072*

Чернікова Ю.Л.

*Магістр за спеціальністю «Психологія»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050) -31-007-38, e-mail: ChernikovaJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-0753-8797*

Gender features of professional competence of future economists

Vasilchenko O.M.

*Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor,
Professor of Psychology Department,
“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (050) -81-333-46, e-mail: vasy14enko.olha@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2502-8072*

Chernikova Y.L.

*Master of Psychology, “KROK” University,
st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel: (050) -31-007-38, e-mail: ChernikovaJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-0753-8797*

***Анотація.** У статті аналізуються результати емпіричного дослідження гендерних особливостей професійної компетентності студентів економічного профілю. Проблема формування професійної компетентності майбутніх економістів має пріоритетний напрямок, що викликано підвищенням уваги суспільства та держави до конкурентності та результативності економічної освіти. З іншого боку важливо враховувати вплив гендерних аспектів на формування професійної компетентності особистості, адже це не тільки процес професійного становлення особистості, а й вибір життєвого шляху, а також взаємозв'язок її з соціальним середовищем і отримання особистісного соціального досвіду.*

Проблема професійної компетентності особистості у гендерному аспекті, попри свою актуальність, залишається мало вивченою. Це створює передумови для проведення ґрунтовних досліджень, пов'язаних з визначенням гендерних особливостей формування професійної компетентності майбутніх економістів. Метою статті є виклад результатів емпіричного дослідження гендерних особливостей професійної компетентності майбутніх економістів. Виявлено, що для більшості студентів-економістів характерний помірний та низький рівень професійної дезадаптації; інтеграція стилів життя, тобто бажання збалансованого об'єднання різних сторін свого життя; інтелектуальний тип професійної спрямованості. Для більшості студентів також є характерними сформовані комунікаційні навички, емоційна врівноваженість та орієнтація на повну відповідальність за кінцевий результат та середній рівень розвитку рефлексивності. З'ясовано гендерні особливості професійної компетентності майбутніх економістів. Виявлено, що студенти чоловічої статі значущо більше мають прояви професійної дезадаптації. Для студентів чоловічої статі характерними є такі кар'єрні орієнтації як: менеджмент, автономія та виклик; для студенток такі, як: служіння, стабільність та інтеграція у сфери життя. Виявлена достовірна різниця між показниками юнаків та дівчат за типами професійної спрямованості, а саме: у юнаків переважає реалістичний та інтелектуальний типи; у дівчат переважають заповзятливий тип та конвенціональний тип. Результати ступеню незадоволеності поточною життєвою ситуацією, а також внутрішньої конфліктності не мають особливих відмінностей за гендерною ознакою у цій вибірці дослідження. Результати дослідження гендерних особливостей рівня рефлексивності вказують на наявність у дівчат достовірно вищого рівня рефлексивності.

Ключові слова: професійна компетентність, професійна підготовка, професійна спрямованість; гендер, гендерні стереотипи, кар'єрні орієнтації, економісти, ідентичність; внутрішньособистістний конфлікт.

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 4, бібл.: 5.

Annotation. *The article analyzes the results of empirical study of gender peculiarities of professional competence of students of economic profile. The problem of forming the professional competence of future economists has a priority direction, which is caused by increasing the attention of society and the state to the competitiveness and efficiency of economic education. On the other hand, it is important to take into account the influence of gender aspects on the formation of a person's professional competence, because it is not only a process of professional development of the individual, but also the choice of life path, as well as its relationship with the social environment and personal personal social experience. The problem of gender professional competence, despite its relevance, remains poorly understood. This creates the preconditions for thorough research related to identifying the gender traits of future economists' professional competence formation. The purpose of the article is to present the results of an empirical study of gender peculiarities of future economists' professional competence. Most economics students are found to have moderate and low levels of professional maladaptation; integration of lifestyles, that is, the desire for a balanced integration of different aspects of one's life; intellectual type of professional orientation. Most students are also characterized by their communication skills, emotional balance and a focus on full responsibility for the end result and the average level of development of reflectivity. The gender peculiarities of the professional competence of future economists are revealed. Male students were found to be significantly more likely to have professional maladaptation. Male students are characterized by career orientations such as management, autonomy, and challenge. For students, such as: service, stability and integration into the realms of life. A significant difference was found between the indicators of boys and girls by types of professional orientation, namely: the boys are*

dominated by realistic and intellectual types; girls have the predominant type and the conventional type. The results of dissatisfaction with the current life situation as well as internal conflict have no significant differences by gender in our study sample. The results of the study of gender features of the level of reflectivity indicate that girls have a significantly higher level of reflectivity.

Keywords: professional competence, professional training; professional orientation; gender, gender stereotypes, career orientations, economists, identity; interpersonal conflict.

Formulas: 0, fig.: 1, tabl.: 4, bibl.: 5.

Постановка проблеми

Сьогодні існує стійкий інтерес до проблеми професійної компетентності. Досліджуються окремі види професійної компетентності: аутопсихологічна (І. Єлшин, А. Деркач, А. Ситников, А. Гусева); психолого-акмеологічної (В. Маркін, І. Дроздов); соціально-перцептивна компетентність в системі професійного спілкування (Н. Єршова); соціально-психологічна (В. Первутинський, Г. Білицька, Л. Берестова); конфліктологічна (О. Денисов); інформаційно-технологічна (П. Беспалов), комунікативна компетентність (Л. Петровська). Розрізненість сутнісного наповнення цього поняття не сприяє єдності у вирішенні головного питання, яке стосується теоретичних аспектів формування компетентних професіоналів.

Проблемою формування професійної компетентності майбутніх економістів і застосування сучасних освітніх технологій у рамках компетентнісно-орієнтованого навчання займалися О. Іскандерова, І. Ломакіна, В. Рогачов, О. Юдіна та ін. Сьогодні проблема формування професійної компетентності майбутніх економістів здобуває пріоритетний напрям, що викликано підвищенням уваги суспільства та держави до конкурентності та результативності економічної освіти. З іншого боку важливо враховувати вплив гендерних аспектів на формування професійної компетентності особистості, адже це не тільки процес професійного становлення особистості, а й вибір життєвого шляху, а також взаємозв'язок її з соці-

альним середовищем і отримання особистісного соціального досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Гендерні дослідження в психології вказують, що соціально-психологічна стать особистості є найважливішим фактором, що впливає на розвиток професійного образу «Я». Досягнення взаємозв'язку гендерної та професійної ідентичності – це складний поетапний процес, що включає взаємодію різних змістовних характеристик і властивостей особистості. У наукових розробках, присвячених проблемі гендерних особливостей професіоналізації особистості, переважає гуманістичний підхід, представлений у роботах К. Абульханової-Славської, Л. Ожигова, А. Маркова, О. Здравомислова, Н. Пряжнікова, Е. Зеєр та ін. У зв'язку зі зміною соціальних стереотипів вивчення особливостей становлення професійної компетентності особистості на сучасному етапі відбувається з урахуванням соціально-культурного розуміння гендеру, що стало основою досліджень В. Лапшина, М. Ткалича, С. Гусаківської, О. Васильєвої та ін.

На думку Л. Ожигової, гендер є однією з провідних, базових характеристик жінки на різних етапах її професійного становлення [5]. Займаючи пріоритетне становище в ієрархії соціальних ролей на різних етапах професіоналізації, гендер стає найбільш домінуючою характеристикою на етапі професіоналізації жінки, особливо, коли та освоює

дodatкову (суміжну) спеціальність. При цьому Л. Ожигова стверджує, що, реалізуючи себе у різних просторах свого буття – сім'ї, професії, відпочинку та творчості, жінка та чоловік ризикують потрапити в стресову й кризову ситуацію.

Одним з актуальних психологічних аспектів проблеми професійної компетентності І. Євсевічева вважає гендерний. Вона констатує, що у прикладній психології професійного розвитку часто піднімається проблема поєднання «сім'ї» і «роботи», причому, зараз «авторами запиту «про допомогу» все частіше стають не тільки жінки, а й чоловіки» [3].

На думку А. Мальцева, «введення в технології професійного орієнтування інформації про особливості гендерної соціалізації дозволить більш ефективно здійснювати процес професійної орієнтації» [4]. Натомість, дослідник зазначає, що юнаки та дівчата, як і раніше нерівномірно розподілені по різних спеціальностях. Технічні вузи і технічні спеціальності вважаються «чоловічими», гуманітарні – «жіночими». Дослідники прогнозують скорочення числа студентів у вищих технічних навчальних закладах, які традиційно є «чоловічими» вузами.

На сьогодні гендерний аспект є функцію різнорівневих явищ об'єктивного й суб'єктивного порядку, які знаходять відображення в рольовій поведінці особистості професійної компетенції [2]. Роль гендеру часто відносять до типу запропонованих ролей, як фактор гендерних стереотипів.

В дослідженнях Н. Андрєвої відзначається, що в ході становлення професійної компетенції у жінок на перший план виходить соціально-психологічний аспект, тоді як у чоловіків – професійно-діяльнісний [1]. Навіть здійснюючи однакову професійну діяльність, чоловіки і жінки по-різному

до неї ставляться. Дослідниця зазначає, що сучасне суспільство висуває єдині вимоги до працюючих – як до чоловіків, так і до жінок. І ті, і інші повинні бути високопрофесійними, ефективними у вирішенні виникаючих в їх діяльності проблем, надійними і виконавчими. Але, при цьому, в суспільній свідомості досі існують стереотипи, що відводять жінці вторинну, допоміжну роль при чоловікові – активному діячу.

Гендерні дослідження в психології вказують, що соціально-психологічна стать особистості є найважливішим фактором, що впливає на розвиток професійного образу «Я». Дослідники виділяють різні аспекти взаємодії гендерної та професійної ідентичності у представників різних професійних, вікових, соціальних та етнічних груп. Більшість авторів відзначають, що досягнення взаємозв'язку гендерної та професійної ідентичності – це складний поетапний процес, що включає взаємодію різних змістовних характеристик і властивостей особистості. Причому більша частина досліджень присвячена вивченню проблем гендерного та фахового образу «Я», що існують у жінок [2]. Однак, треба зазначити, що проблема поєднання, або інтеграції, образів «Я» не може бути розглянута тільки як жіноча. В процесі життя чоловіки також долають цілий ряд протиріч, пов'язаних зі зміною свого «Я».

Таким чином, гендерна ідентичність, будучи однією з базових структур само-свідомості, грає важливу роль в процесах професійного становлення особистості, зокрема гендерний аспект являє собою функцію різнорівневих явищ об'єктивного й суб'єктивного порядку, які знаходять відображення в рольовій поведінці особистості під час формування професійної компетентності. Водночас, сьогодні спостерігається зміна як чоловічої, так і жіночої моделі

поведінки. У професійній сфері чоловікам все частіше доводиться рахуватися з освіченими і цілеспрямованими конкурентками-колегами, а в сімейному житті – з професійними інтересами і устремліннями дружин. Настільки драматичні зміни не можуть не позначитися на характері запиту до психологів-консультантів, а грамотна відповідь на нього вимагає нових професійних знань.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Проблема професійної компетентності особистості у гендерному аспекті, попри свою актуальність, залишається мало вивченою. Це створює передумови для проведення ґрунтовних досліджень, пов'язаних з визначенням гендерних особливостей формування професійної компетентності майбутніх економістів.

Формулювання цілей статті

Емпірично дослідити гендерні особливості професійної компетентності майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Нами було здійснено дослідження гендерних особливостей професійної компетентності майбутніх економістів. *Вибірка дослідження*: студенти 3–4 курсів спеціальністю «економіст», 120 осіб. Вибірка була збалансована за гендерною ознакою: 60 дівчат та 60 хлопців. Вік досліджуваних від 20 до 25 років (середній вік 21,8 р.).

У дослідженні було використано такі методики:

1. Опитувальник для оцінки соціально-психологічної, професійної дезадаптації (М. Дмитрієва). Опитувальник може використовуватись для оцінки стану дезадаптації працівників різних професій, наприклад, економістів, юристів, військових тощо. Мета опитувальника

– виявити стан сприйняття працівниками змін в робочому середовищі з метою сприяння адаптації співробітників до нової професії або професійної реадaptaції до умов праці, що змінилися.

2. Методика вивчення кар'єрних орієнтацій «Якорі кар'єри» З. Шейна (адаптація В. Чикер і В. Винокурової). Методика може бути використана при консультуванні щодо вибору професії, профорієнтації, а також для оцінки мотивації до професійної діяльності в процесі індивідуального консультування та в процесі роботи з колективами на підприємствах. Також методика може застосовуватись в дослідженнях кар'єрних орієнтацій студентів економічних, управлінських, педагогічних і психологічних спеціальностей.

3. Методика вивчення професійної спрямованості (Дж. Голланда). Опитувальник розроблений для: учнів старших класів, які мають незабаром стати абітурієнтами; людей, які хотіли б змінити вид діяльності, але не знають, яку професію обрати, щоб більше не робити помилок; для підприємств і організацій, які відповідально підходять до відбору персоналу. Тест дозволяє визначити схильності та підібрати професії, які найбільше підходять людині.

4. Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (Є. Фанталової). Методика спрямована на оцінку специфічних особливостей емоційної регуляції переживання внутрішніх конфліктів і внутрішніх вакуумів в різних життєвих сферах людини. Методика використовується для діагностики неузгодженості, дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері, ступеня незадоволеності поточною життєвою ситуацією, внутрішньої конфліктності, блокади основних потреб, а також рівня самореалізації, інтегрованості, гармонії. Методика може застосовуватись для різних

категорій досліджуваних, різного віку та різних професій.

5. Методика «Визначення рівня рефлексивності» (А. Карпова). Дана методика є однією з найбільш поширених методик, що мають методологічне обґрунтування й експериментальну апробацію, де рефлексія розуміється як психологічна властивість свідомості. Стаття, де вперше була опублікована методика (2003 рік), активно використовується в наукових роботах. Одним з переваг методики є висока валідність і надійність. Методика діагностики вираженості рефлексивності А. Карпова використовується з метою виявлення схильності опитуваних до роздумів над своїми діями і вчинками інших людей, до обмірковування того, що відбувається в житті. Методика може застосовуватись для різних категорій досліджуваних, різного віку та різних професій; активно використовується для діагностики рівня рефлексивності студентів різних спеціальностей.

Статистичний аналіз достовірності різниці між групами за досліджуваними показниками здійснювався нами із використанням t – критерію Ст'юдента ($p < 0,05$).

Розглянемо отримані результати.

Гендерні особливості вираженості професійної дезадаптації у студентів – економістів наведено у таблиці 1.

Згідно результатів, представлених на таблиці 2, виявлена достовірна різниця

між показниками вираженості професійної дезадаптації у студентів – економістів: за високим рівнем дезадаптації (у дівчат виявлено у 6,6% опитаних, у юнаків – у 16,7% опитаних, при $p = 0,002$) та за помірним рівнем дезадаптації (у дівчат виявлено у 54,4% опитаних, у юнаків – у 40,8% опитаних, при $p = 0,003$). За вираженим типом виявлено 18,7 % дівчат та 20,4 % хлопців, низький рівень виявлений у однакової кількості дівчат (22,1 %) та юнаків (22,1%).

Отже, можемо стверджувати, що студенти чоловічої статі декілька у більшому ступені мають прояви професійної дезадаптації, ніж студенти-дівчата.

Далі було досліджено кар'єрні орієнтації студентів-економістів та визначено їх гендерні відмінності. Професійна компетентність виявлена у 38,2 % опитаних, менеджмент – у 13,3 % студентів, автономія – у 27,4 % студентів, служіння у 16,6 % опитаних, стабільність – 34,8 % респондентів, виклик – у 17,4 % студентів та інтеграція стилів життя – у 51,4 % опитаних, підприємництво – у 27,4 % респондентів.

Ступінь розподілу вираженості прояву кар'єрних орієнтацій у майбутніх фахівців-економістів указаний на рис. 1.

Таким чином, найбільш вираженим у студентів виявилася інтеграція стилів життя, тобто бажання збалансованого об'єднання різних сторін свого життя. Найменшими виявилися показники вираженості за «менеджментом», тобто

Таблиця 1

Гендерні особливості вираженості професійної дезадаптації

№ з/п	Рівень дезадаптації	Кількість досліджуваних, у %		p
		Дівчата (n = 60)	Юнаки (n = 60)	
1	Високий рівень дезадаптації	6,6	16,7	,002
2	Виражений рівень дезадаптації	18,7	20,4	,062
3	Помірний рівень дезадаптації	54,4	40,8	,003
4	Низький рівень дезадаптації	22,1	22,1	,078

Примітка: □ різниця достовірна при $p < 0,05$ (за t – критерієм Ст'юдента)

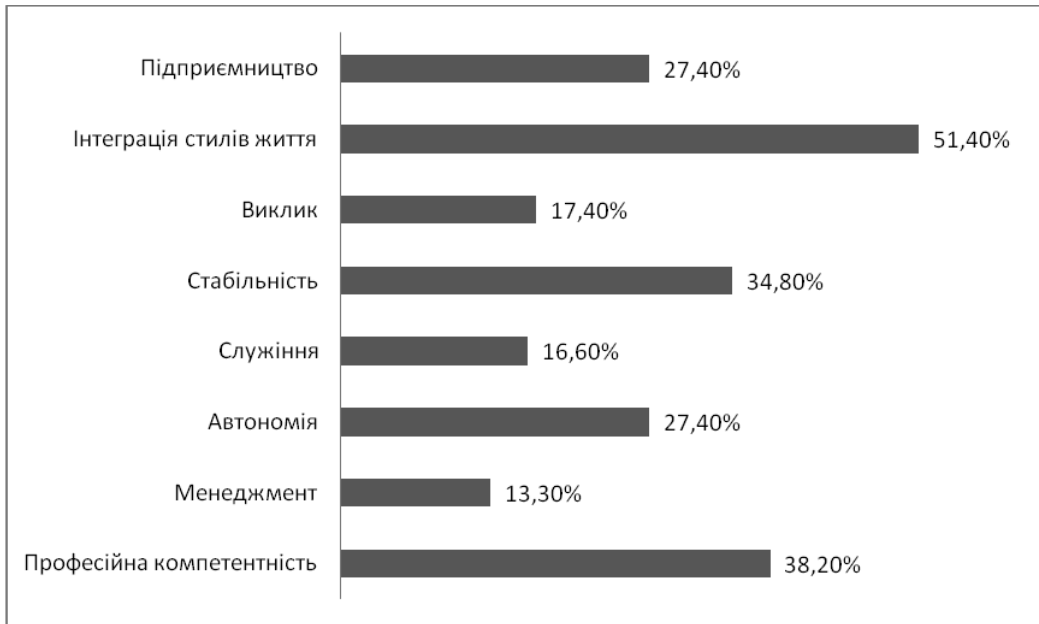

Рис. 1. Ступінь розподілу вираженості прояву кар'єрних орієнтацій у студентів-економістів

студенти мають не виражені комунікаційні навички, емоційну врівноваженість та орієнтацію на повну відповідальність за кінцевий результат.

Гендерні особливості вираженості прояву кар'єрних орієнтацій у студентів – економістів подані у таблиці 2.

Згідно результатів, представлених на табл. 3, виявлена достовірна різниця між показниками кар'єрної орієнтації у

студентів – економістів: орієнтація «менеджмент» (у дівчат виявлено у 6,8% опитаних, у юнаків – у 20,4% опитаних, при $p = 0,021$), за «автономією» (у дівчат виявлено у 11,9% опитаних, у юнаків – у 44,2% опитаних, при $p = 0,003$), за «служінням» (у дівчат виявлено у 25,5% опитаних, у юнаків – у 8,5% опитаних, при $p = 0,004$), за «ста-

Таблиця 2

Гендерні особливості вираженості прояву кар'єрних орієнтацій

№ з/п	Кар'єрна орієнтація	Кількість досліджуваних у %		p
		Дівчата (n = 60)	Юнаки (n = 60)	
1	Професійна компетентність	42,5	34,0	,062
2	Менеджмент	6,8	20,4	,021
3	Автономія	11,9	44,2	,003
4	Служіння	25,5	8,5	,004
5	Стабільність	51,0	20,4	,001
6	Виклик	6,8	28,9	,024
7	Інтеграція стилів життя	68,0	37,4	,003
8	Підприємництво	22,1	34,0	,081

Примітка: різниця достовірна при $p < 0,05$ (за t – критерієм Ст'юдента)

більністю» (у дівчат виявлено у 51,0% опитаних, у юнаків – у 20,4% опитаних, при $p = 0,001$), за «викликом» (у дівчат виявлено у 6,8% опитаних, у юнаків – у 28,9% опитаних, при $p = 0,024$), за «інтеграцією стилів життя» (у дівчат виявлено у 68,0% опитаних, у юнаків – у 37,4% опитаних, при $p = 0,003$).

Достовірної різниці не було виявлено за показником кар'єрних орієнтацій «професійна компетентність» (у 42,5% дівчат та 34,0% юнаків) та «підприємництво» (22,1% дівчат та 34,0% хлопців).

Отже, виявлено, що у студентів чоловічої статі більш вираженим є наступні кар'єрні орієнтації як: менеджмент, автономія та виклик, а у студенток такі як: служіння, стабільність та інтеграція у сфери життя.

Дослідження професійної спрямованості студентів-економістів показало, що у 9,1 % респондентів переважає реалістичний тип професійної спрямованості; інтелектуальний тип у 25,7% студентів; соціальний тип – 19,1% опитаних, артистичний тип у 18%; заповзятий тип виявлено у 20,7% опитаних; конвенціональний тип професійної спрямованості у 10,0 % студентів.

Отже, серед опитаних більшість виявилася із інтелектуальним типом професійної спрямованості (25,7% респондентів). Професіонали такого типу відріз-

няються аналітичністю, раціоналізмом, незалежністю, оригінальністю, не схильні орієнтуватися на соціальні норми.

Гендерні особливості вираженості професійної спрямованості у студентів-економістів указані на табл. 3.

Згідно результатів, представлених на таблиці 3, виявлена достовірна різниця між показниками юнаків та дівчат за такими типами професійної спрямованості: у юнаків переважає реалістичний тип (15,3%) у порівнянні із дівчатами (3,4%) ($p = 0,023$), інтелектуальний тип (у 35,7 %, юнаків та у 17,0% дівчат, $p=0,001$); у дівчат переважають заповзятий тип (32,0%) у порівнянні із юнаками (6,8%) ($p = 0,001$) та конвенціональний тип (13,6% дівчат та 6,8 % юнаків, $p=0,002$). Показники за артистичним типом спрямованості (17,0% дівчат та 13,6 % юнаків, $p=0,099$) та соціальним типом (у 17,0% дівчат та 22,1 % юнаків, $p=0,079$) не мали достовірної різниці за критерієм Ст'юдента.

За методикою «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (Є. Фанталової) ми визначали ступінь незадоволеності поточною життєвою ситуацією, а також внутрішньої конфліктності студентів – майбутніх економістів. Отримані результати, свідчать про переваження високого показника неузгодженості (R)

Таблиця 3

Гендерні особливості прояву типів професійної спрямованості у студентів-економістів

№ з/п	Типи професійної спрямованості	Кількість досліджуваних у %		p
		Дівчата (n = 60)	Юнаки (n = 60)	
1	Реалістичний тип	3,4	15,3	,023
2	Інтелектуальний тип	17,0	35,7	,001
3	Соціальний тип	17,0	22,1	,079
4	Артистичний тип	17,0	13,6	,099
5	Заповзятий тип	32,0	6,8	,001
6	Конвенціональний тип	13,6	6,8	,002

Примітка: різниця достовірна при $p < 0,05$ (за t – критерієм Ст'юдента)

у більшості респондентів, це говорить про те, що бажання не задоволені, саме тому, показник ВК (внутрішній конфлікт) у опитаних менше (7), а показник ВВ (внутрішній вакуум) більше (9); показник нейтральної зони склав 12, тобто при наявності внутрішнього конфлікту у респондентів спостерігається внутрішня спустошеність, зниження спонукань.

Гендерні особливості вираженості співвідношення «Цінності – Доступності» у студентів-економістів указані на табл. 4.

Згідно результатів, представлених в табл. 4 нами не виявлена достовірна різниця між показниками юнаків та дівчат за проявом співвідношення «Цінності – Доступності» у студентів-економістів ($p = 0,05$). Тому, можна вказати, що результати ступеню незадоволеності поточною життєвою ситуацією, а також внутрішньої конфліктності не мають особливих відмінностей за гендерною ознакою у нашій вибірці дослідження.

Гендерні особливості прояву рівнів рефлексивності у студентів-економістів указані на таблиці 5.

Як бачимо з таблиці 5, виявлені достовірні відмінності у проявах рівнів рефлексивності серед дівчат та юнаків: високий рівень рефлексивності достовірно вищий у дівчат (61,2%) ніж у юнаків (34,0%) при $p=0,001$; середній рівень більш притаманний юнакам (13,6 %) ніж дівчатам (6,8%) при $p=0,004$; у більшості юнаків (52,4%) виявлений низький рівень рефлексивності у порівнянні із дівчатами (32,0%) при $p=0,032$.

Таким чином, можна вказати, що результати дослідження гендерних особливостей рівня рефлексивності вказують на наявність у досліджуваних дівчат достовірно вищого рівня рефлексивності, у юнаків переважає низький рівень рефлексивності.

Висновки

Емпірично досліджено сформованість професійної компетентності майбутніх економістів. Виявлено, для більшості студентів-економістів характерний помірний та низький рівень професійної дезадаптації; інтеграція стилів життя, тобто бажання збалансованого

Таблиця 4

Гендерні особливості прояву співвідношення «Цінності – Доступності»

№ з/п	Показники «Цінність – Доступність»	Кількість досліджуваних, у %		p
		Дівчата (n = 60)	Юнаки (n = 60)	
1	Показник неузгодженості (R)	53	51	,092
2	Внутрішній конфлікт (ВК)	7	7	,070
3	Внутрішній вакуум (ВВ)	6	12	,085
4	Нейтральна зона (НЗ)	10	14	,071

Таблиця 5

Гендерні особливості прояву рівнів рефлексивності

№ з/п	Рівень рефлексивності	Кількість досліджуваних, у %		p
		Дівчата (n = 60)	Юнаки (n = 60)	
1	Високий рівень	61,2	34,0	,001
2	Середній рівень	6,8	13,6	,004
3	Низький рівень	32,0	52,4	,032

Примітка: різниця достовірна при $p = 0,05$ (за t – критерієм Ст'юдента)

об'єднання різних сторін свого життя; інтелектуальний тип професійної спрямованості. Для більшості студентів також є характерним – сформовані комунікаційні навички, емоційна рівноваженість та орієнтацію на повну відповідальність за кінцевий результат та середній рівень розвитку рефлексивності.

З'ясовано гендерні особливості професійної компетентності майбутніх економістів. Виявлено, що студенти чоловічої статі значущо більше мають прояви професійної дезадаптації. Для студентів чоловічої статі характерними є такі кар'єрні орієнтації як: менеджмент, автономія та виклик. Для сту-

денток такі як: служіння, стабільність та інтеграція у сфери життя. Виявлена достовірна різниця між показниками юнаків та дівчат за типами професійної спрямованості, а саме: у юнаків переважає реалістичний та інтелектуальний типи; у дівчат переважають заповзятий тип та конвенціональний тип. Результати ступеню незадоволеності поточною життєвою ситуацією, а також внутрішньої конфліктністю не мають особливих відмінностей за гендерною ознакою у нашій вибірці дослідження. Результати дослідження гендерних особливостей рівня рефлексивності вказують на наявність у дівчат достовірно вищого рівня рефлексивності.

Література

1. Андреева Н.И. Формирование гендерной культуры в современном: философско-культурологический анализ Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук / Н.И. Андреева — Ростов-на-Дону, 2005. 285 с.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология: учеб. пособие / Т.В. Бендас. СПб.: Питер, 2007. 431 с.
3. Евсевичева И.В. Гендерные аспекты профессионализации и карьеры / И.В. Евсевичева // *Актуальные проблемы клинической и прикладной психологии: материалы первой международной научно-практической конференции*. Под ред. Н.А. Кравцовой, Р.В. Кадырова. Владивосток, 2009. С. 312–315.
4. Мальцев А.В. К проблеме гендерного подхода в профессиональном самоопределении старшеклассников / А.В. Мальцев // *Лурьевский подход в мировой психологической науке : тезисы докладов*. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2017. С. 101–102.
5. Ожигова Л.Н. Гендерная идентичность личности и смысловые механизмы ее реализации : автореф. на соискание ученой степени доктора психолог. наук; специальность 19.00.01 / Л.Н. Ожигова. Краснодар, 2006. 20 с.

Reference

1. Andreeva, N.I. (2015), "Formation of gender culture in modern society: philosophical and cultural analysis", Abstract of Ph.D. dissertation, Religious studies, philosophical anthropology, philosophy of culture, Federal State Scientific Institution "North Caucasian Higher School Science Center", Rostov-on-Don, Russia.
2. Bendas, T.V. (2007), *Gendernaya psihologija [Gender Psychology]*, Peter, St. Petersburg, Russia.
3. Evsevicheva, I.V. (2009), "Gender aspects of professionalization and career", *Aktualnie problemi klinicheskoy i prikladnoy psihologii: materialy Pervoy Megdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii [Actual problems of clinical and applied psychology: materials of the first international scientific-practical conference]*, Vladivostok, Russia, pp. 312-315.
4. Maltsev, A.V. (2017), "To the problem of gender approach in professional self-determination of high school students", *Lurievskij podhod v mirovoj psihologicheskoy nauke: tezici dokladov [Lurievsky approach in the world psychological science: abstracts]*, Ural. University, Ekaterinburg, pp. 101-102.
5. Ozhigova, L.N. (2006), "Gender identity of a person and semantic mechanisms of its implementation", Ph.D. Thesis, General Psychology, Psychology of Personality, History of Psychology, Kuban State University, Krasnodar, Russia.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2019 року